

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Македонско здружение на млади правници

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

ДЕЦАТА СЕ ПРЕД СÈ ДЕЦА:

Заштита на правата на децата при миграција во Македонија преку подобри податоци, пристап до образование и запирање на затворањето

Скопје, септември 2018

Автор: Иван Кочовски

Уредници: Назиф Авди и Мартина Мартинова

Децата се пред сè деца: Заштита на правата на децата при миграција во Македонија преку подобри податоци, пристап до образование и запирање на затворањето

Документ за јавни политики

Автор: Иван Кочовски¹

Уредници: Назиф Авди и Мартина Мартинова

Содржина

Извршно резиме	3
Вовед	3
Состојба и предизвици во Македонија	4
Препораки и можни решенија.....	6
Податоци за деца во миграција.....	7
Прекинување на затворањето на деца.....	8
Обезбедување на рана интеграција преку образование	10
Заклучоци.....	12

¹ Иван Кочовски е правник специјализиран во областа на миграциското право. Тој има искуство во застапување на бегалци, истражување од областа на правата на мигрантите и зајакнување на капацитети во однос на користење и анализа на миграциски податоци. Во моментов, тој работи како интегриран експерт за податоци од областа на миграции и азил во Регионалната иницијатива за миграции, азил и бегалци – Регионален центар (МАРПИ РЦ), вработен од страна на Меѓународната организација за миграции (ИОМ). Магистрирал во областа на човековите права на Универзитетот Тилбург, а дипломирал на Универзитетот Утрехт со специјализација во меѓународно право. Ставовите изразени во овој документ се негови лични ставови и не го одразуваат официјалниот став на било која меѓународна или регионална организација.

Извршно резиме

Децата во движење беа во фокусот на низа интервенции во Македонија. Иако меѓународните и локалните организации обезбедуваат значителна помош во зајакнување на системот за детска заштита, а државните власти даваат напори да воведат практики кои ги заштитуваат децата, сепак неколку недостатоци се евидентни. Затворањето, кое е докажано како особено штетно за благосостојбата на децата-мигранти и никогаш не е во нивен најдобар интерес, продолжува да биде практика која повремени се применува на деца во миграциски контекст во земјата. Учеството во формалниот образовен систем е недостижно за многу деца-мигранти поради административни и јазични пречки, и покрај тоа што раниот пристап до образование значително придонесува кон способноста на децата-мигранти ефективно да се интегрираат и да ги ублажат ефектите на нивното раселување. Во Македонија, исто така, нема доволно податоци за децата-мигранти кои би се користеле за развивање на политики за детска заштита кои се засновани на факти, со што децата-мигранти и нивните потреби остануваат невидливи за системот.

Како резултат, државните власти мора да: а) воспостават механизам за сеопфатно прибирање на податоци за децата-мигранти кои се компатибилни со податоците на сите органи и организации кои се вклучени во системот за детска заштита; б) го прекинат затворањето на деца од имиграциски причини и воспостават остварливи алтернативи за згрижување во заедницата и да в) ги отстранат сите пречки за децата-мигранти во однос на пристапот до јавниот образовен систем и да го поттикнат нивниот рано запишување во училишта без разлика на нивниот правен статус.

Вовед

Според УНИЦЕФ, 51 милион деца се во движење² и 28 милиони деца се раселени поради конфликт во светот.³ Евростат известува дека во 2015 и 2016 година еден од секои четири баратели на азил во ЕУ бил дете, додека само во 2015 година 96,000 непридружувани деца поднеле барања за азил во ЕУ земјите.⁴ Вакви официјални податоци за децата при миграција во Македонија не се достапни. Македонското здружение на млади правници (МЗМП) известува дека во 2016 година 250 непридружувани деца поднеле барање за азил во Македонија⁵, додека во првата половина на 2018 година осумнаесет проценти од нерегуларните мигранти кои биле регистрирани во државата биле деца.⁶

И покрај недостатокот на сеопфатни податоци за децата-мигранти во Македонија, реалноста е дека децата претставуваат значителен дел од мигрантите кои транзитираат или пристигнале во земјата. Иако

² За целите на овој документ поимите „деца при миграција“ и „деца во движење“ ќе се користат наизменично, вклучувајќи деца кои мигрираат од својата земја на потекло барајќи безбедност, подобри услови за живот, образование, економски можности, заштита од експлоатација и злоупотреба, семејно обединување или комбинација на овие фактори.

³ УНИЦЕФ, „In 2018, make migration safe for every child“ (Во 2018, да ја направиме миграцијата безбедна за секое дете), 15 дек. 2017 г., достапно на: <https://uni.cf/2PJ9VIL>

⁴ Евростат, *Asylum and Managed Migration Overview (Преглед на азил и управувана миграција)*, достапно на: <https://bit.ly/2CiiOWU>; Европска комисија, „Compilation of data, situation and media reports on children in migration“ (Компилација на извештаи за податоци, состојба и медиуми во однос на децата при миграција), 23 фев. 2018 г., достапно на: <https://bit.ly/1PHKJ0I>

⁵ МЗМП, *Field Report 2016* (Теренски Извештај 2016), јануари 2017, достапно на: <https://bit.ly/2wMM97n>

⁶ Во првата четвртина (јануари-март) на 2018 година, МЗМП известува дека вкупно 627 мигранти биле регистрирани во транзитните центри во близина на северната и јужната граница на државата, од кои 76 биле деца. Види: МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен јануари-март 2018*, јуни 2018, достапно на: <https://bit.ly/2xE3pey> Во втората четвртина (април-јуни) на 2018 година МЗМП известува дека вкупно 853 мигранти биле регистрирани во транзитните центри, од кои 200 биле деца. Види: МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен април-јуни 2018*, август 2018, достапно на: <https://bit.ly/2MCbVjR>.

државните власти, органите за безбедност и социјална заштита, локалните невладини организации и меѓународните организации прават значајни напори кон зајакнување на капацитетите за заштита на децата при миграција, сепак преостануваат конкретни предизвици кои треба да бидат решени.

Децата при миграција се едни од најранливите лица во движење. Тие мигрираат од своите земји на потекло во потрага по безбедност, подобри услови за живеење, образование, економски можности, заштита од експлоатација и злоупотреба, семејно обединување или поради комбинација на овие фактори. Тие патуваат сами, со член на семејството или лице кое не е во роднинска врска со нив. Сеопфатните системи за детска заштита мора да се достапни за сите деца при миграција без оглед на нивот правен статус или причината за миграција.

На почеток, важно е да се истакне дека децата при миграција мора да бидат *идентификувани и регистрирани* како деца во секое време. Со други зборови, децата мора да бидат *третираны* како деца. Ова значи дека тие мора да се сметаат како засебни носители на права и нивниот најдобар интерес треба да има предност во однос на други фактори, без оглед на причините за миграција, миграцискиот статус или статусот на нивните родители/старатели. При работата со деца, треба да се користи пристап кој е сензитивизиран и фокусиран на потребите и интересот на децата, со цел тие да не останат сами, сиромашни, на улица, во притвор или во несоодветно сместување.⁷ На меѓународно и европско ниво, постојат низа конвенции, насоки, препораки и принципи кои можат да послужат како добар извор за начините на воспоставување на сеопфатни системи за заштита на децата-мигранти.⁸ Додека повеќето од принципите за детска заштита се спроведуваат во Македонија, постои потреба од насочени активности во областите кои се основни за ефективната заштита на правата на децата-мигранти.

Со оглед на тоа, овој документ за јавни политики има за цел да даде преглед на некои од најважните предизвици во моментот во Македонија и да даде препораки за промена на политиките и практиката во однос на обезбедување на ефективна заштита на децата при миграција.

Состојба и предизвици во Македонија

Македонија беше клучна точка на Западно-балканската транзит рута за време на зголемените мешани миграциски движења во 2015 и 2016 година. Близу еден милион бегалци и мигранти од Сирија, Авганистан, Ирак, Еритреја, Сомалија, Пакистан и други земји транзитираа, додека релативно мал број на лица останаа во државата барајќи азил, итна медицинска помош или други видови на заштита. Многу од овие лица беа деца кои патуваа сами или со нивните семејства. Во тој период, капацитетите на властите за навремена регистрација и обезбедување на соодветна помош и заштита на децата-мигранти беа значително ограничени.⁹ Како одговор на тоа, меѓународните и локалните невладини организации ја обезбедија

⁷ За дополнителни извори, анализи и извештаи за правата на децата при миграција посетете ги посебните веб страни на меѓународните организации: УНХЦР - *Деца*, достапно на: <https://bit.ly/2dq6gwZ>; УНИЦЕФ – *Прогонети деца*, достапно на: <https://uni.cf/2CuM5OR>; ИОМ – Библиотека: *Деца*, достапно на: <https://bit.ly/2QckgO3>.

⁸ За меѓународните стандарди за правата на децата при миграција видете ја претходната фуснота. За стандардите на Европската унија во однос на правата на децата-мигранти видете го прегледот: Европска комисија – *Деца при миграции*, достапно на: <https://bit.ly/2CvOY3U>.

⁹ За информации за состојбата и одговорот за време на мешаните миграциски движења во 2015 и 2016 година видете: МЗМП, *Emergency Response 2015* (Одговор на криза 2015), достапно на: <https://bit.ly/2oO1bFL>; МЗМП, *Field Report 2016* (Теренски Извештај 2016), јануари 2017, достапно на: <https://bit.ly/2wMM97n>; Оксфам, Атина, МЗМП, БЦЧП, Отворена порта – *Ла страда, Затворени граници – Влијанието на затворањето на границите за лицата во движење во Србија и Македонија*, септември 2016 г., достапно на: <https://bit.ly/2xAchlT>.

потребната поддршка за воспоставување на механизми за заштита и упатување кои можат да одговорат на потребите на непридружуваните деца забележани на границите.

Имено, во ноември 2015 година Владата на Република Македонија ги усвои мултисекторските *Стандардни оперативни процедури за постапување со непридружувани и разделени деца* (СОП).¹⁰ Овие СОП јасно ги наведуваат чекорите и постапките кои треба да се преземат од страна на одговорните страни (Службениците на граничната полиција, социјалните работници/старатели, правни застапници, здравствени и хуманитарни работници) кога забележуваат непридружувани деца и треба да постапат со нив. Главната цел на овие СОП е да воспостават пристап кој се фокусира на најдобриот интерес на детето и постапка за идентификување и упатување која би се однесувала на сите непридружувани деца-мигранти, и во која сите вклучени страни имаат јасни улоги. Од донесувањето на СОП, координацијата меѓу органите и страните кои се одговорни за давање услуги и заштита на децата-мигранти е значително подобрена. Во 2015 и 2016 година, забележани беа недостатоци во однос на навременото и ефективно назначување на старатели¹¹ и упатувањето на децата надвор од транзитните центри на границите кон сместувачки објекти кои се подобни за деца.¹² Сепак, во 2017 и 2018 година вакви проблеми не биле забележани.¹³

Понатаму, во 2015 година *затворањето на деца* во нечовечки услови во Македонија беше забележано од страна на неколку локални и меѓународни невладини организации.¹⁴ Во Прифатниот центар за странци во Гази баба, кој е објект од затворен тип наменет за задржување на странци во постапки за идентификување и враќање, беа задржувани деца.¹⁵ Додека бројот на деца-мигранти задржани во Прифатниот центар за странци е значително намален во 2016 и 2017 година и децата најчесто се сместуваат во специјализираниот центар за сместување на ранливи категории баратели на право на азил (т.н. безбедна куќа), сè уште се забележуваат случаи во кои деца-мигранти се затвораат.¹⁶ Особено загрижувачки е фактот дека во овие инциденти на затворање деца, причината за затворањето не се однесува на спроведување или извршување на одредени правни постапки, туку на немањето на соодветен правен статус за тие деца да бидат сместени во безбедната куќа.¹⁷ Во 2018 година, затворањето

¹⁰ Достапно на: <https://bit.ly/2xEKczQ>.

¹¹ Назначувањето на старател се смета за најважниот чекор во обезбедување на ефективна заштита на децата при миграција. Види: УНИЦЕФ, UNICEF, *A call for effective guardianship for unaccompanied and separated children* (Повик за ефективно старателство на непридружувани и разделени деца), август 2016, достапно на: <https://uni.cf/2QdAl6r>.

¹² Во 2015 и 2016 година, МЗМП известуваше дека назначувањето на старатели и комуникацијата меѓу соодветните актери не беше брза и ефективна. Види: МЗМП, *Emergency Response 2015* (Одговор на криза 2015), достапно на: <https://bit.ly/2oO1bFL> МЗМП, *Field Report 2016* (Теренски Извештај 2016), јануари 2017, достапно на: <https://bit.ly/2wMM97n>.

¹³ МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен јануари-март 2018*, јуни 2018, достапно на: <https://bit.ly/2xE3pey>; и МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен октомври-декември 2017*, март 2018, достапно на: <https://bit.ly/2QFSVCK>.

¹⁴ Amnesty International, *Europe's Borderlands – Violations against refugees and migrants in Macedonia, Serbia and Hungary* (Европските граници – Прекршувања на правата на бегалците и мигрантите во Македонија, Србија и Унгарија), 2015, достапно на: <https://bit.ly/1I545Wg>; Human Rights Watch, *“As though we are not human beings” – Police Brutality against Migrants and Asylum Seekers in Macedonia* („Како да не сме луѓе – Полициска бруталност врз мигрантите и барателите на азил во Македонија“), септември 2015, достапно на: <https://bit.ly/1MJlv91>.

¹⁵ Детален преглед на праксата на имиграциски притвор во Македонија е објавен од страна на *Глобалниот проект против притвор* во профилот *Имиграциски притвор во Македонија*, достапно на: <https://bit.ly/2wSrrDk>.

¹⁶ МЗМП, *Имиграциски притвор 2016*, јануари 2017 г., достапно на: <https://bit.ly/2iqOOj5>. МЗМП, *Имиграциски притвор во Македонија 2017*, февруари 2018, достапно на: <https://bit.ly/2M9V1cl>.

¹⁷ Народен правобранител на Република Македонија, *Посебен извештај за состојбите во Прифатниот центар за странци во Гази Баба, декември 2017*, достапно на: <https://bit.ly/2oQBYdv>.

на деца од имиграциски причини продолжува, а официјалните податоци покажуваат дека во текот на првата половина на 2018 година шест деца биле задржани во Прифатниот центар за странци.¹⁸

Услугите за рана интеграција, особено *пристапот до образование*, не е ефективно достапен за децата-мигранти. Иако едукаторите и психосоцијалните работници во безбедната куќа, Прифатниот центар за баратели на право на азил во Визбегово и прифатно-транзитните центри на јужната и северната граница обезбедуваат неформално образование за деца, сепак, вклучувањето на децата-бегалци, баратели на азил и мигранти во формалниот образовен систем е тешко поради административни и формални пречки.¹⁹ Поточно, услови за упис во основно училиште се поседување на потврда за целосна имунизација и, во некои училишта, извод од матична книга на родените, иако многу од децата-мигранти и нивните семејства не можат да ги обезбедат поради миграцискиот контекст во кој се наоѓаат. Недостатокот на курсеви за изучување на локалните јазици кои имаат за цел да ги оспособат децата да се вклучат во образовниот систем им претставува дополнителна пречка на децата-мигранти во пристапот до образование.

Од 2016 година, Западно-балканската рута е затворена и миграциските движења се значително намалени. Во 2018 годна, мигранти и бегалци сè уште транзитираат низ Македонија преку нерегуларни рути и со помош на криумчари. Движејќи се по нерегуларни рути, децата-мигранти остануваат далеку од дофатот на организациите и органите за безбедност, заштита и хуманитарна помош, поради што нивната ефективна и сеопфатна заштита е особено тешка.²⁰

Препораки и можни решенија

За да се воспостави сеопфатен, иклузивен и респонзивен систем за заштита на децата потребен е мултилатерален и мултидисциплинарен пристап.²¹ Активностите и актерите кои имаат за цел да одговорат на потребите за заштита на децата во движење во Македонија применуваат повеќесекторски пристап од 2015 година. Без оглед на тоа што каналите за координација меѓу различните релевантни страни беа воспоставени за време на кризната состојба и зголемените миграциски движења, соработката меѓу соодветните органи и организации за заштита на децата продолжува и покрај намалените миграциски движења. Канцеларијата на Народниот правобранител известува дека редовно се назначуваат старатели на новоидентификувани непридружувани деца-мигранти²², и дека психосоцијални и неформални образовни услуги се нудат од страна на граѓанските организации во прифатните и транзитните центри низ земјата.²³

¹⁸ МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен април-јуни 2018*, август 2018, достапно на: <https://bit.ly/2MCbVjR>.

¹⁹ За детален преглед и анализа на пристапот до образование на децата мигранти во Македонија види: МЗМП, *Пристапот до образование на деца бегалци и мигранти како клучен процес за нивна интеграција*, јануари 2018, достапно на: <https://bit.ly/2NQVx3R>.

²⁰ *Види белешка 13.*

²¹ F. Wulczyn, D. Daro, J. Fluke, S. Feldman, C. Glodek, K. Lifanda, „*Adapting a systems Approach to Child Protection: Key Concepts and Considerations*“ (Прифаќање на системски пристап кон детската заштита: Клучни концепти и размислувања), поддржано од УНИЦЕФ, УНХЦР, *Save the Children and Chaplin Hall*, јануари 2010, достапно на: <https://uni.cf/2MZiXo4>.

²² Народен правобранител на Република Македонија, *Посебен извештај за посета на прифатниот центар за баратели на азил - 2017*, август 2017, достапно на: <https://bit.ly/2CrAgcc>; Народен правобранител на Република Македонија, *Посебен извештај за состојбите во Прифатниот транзитен центар „Табановце“ - 2017*, декември 2017, достапно на: <https://bit.ly/2QcWIZt>.

²³ МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен јануари-март 2018*, јуни 2018, достапно на: <https://bit.ly/2xE3pey>; и МЗМП, *Квартален теренски извештај за состојбата со човековите права на мигрантите и бегалците на терен октомври-декември 2017*, март 2018, достапно на: <https://bit.ly/2OFSVCK>.

Меѓутоа, како што беше наведено, остануваат нерешени три конкретни предизвици за кои се неопходни решенија. Поточно, податоците за деца во миграција остануваат фрагментирани, затворањето на деца-мигранти сè уште се случува повремено, и пристапот до образование на децата-мигранти се соочува со пречки. Овие три клучни аспекти од детската заштита остануваат да се решат во Македонија, а следните делови на овој документ предлагаат начини за тоа.

Податоци за деца во миграција

Системите за детска заштита се најнеефективни и најдобро одговараат на потребите кога се воспоставени со политики засновани на факти.²⁴ Важноста за соодветни и корисни статистички податоци во однос на миграциските политики е истакната од страна на бројни меѓународни и европски организации. Во Конечниот нацрт на Глобалниот договор за безбедна, уредна и регуларна миграција, кој треба да се усвои од страна на сите земји членки на Обединетите нации во декември 2018 година, прибирањето и користењето на точни и расчленети податоци како основа за ефективно носење на миграциски политики е истакнато како прва од 23-те цели за обезбедување на глобален и целосен пристап кон миграциските политики.²⁵

Сеопфатното и редовното прибирање на податоци кои се однесуваат на децата во движење во Македонија е ограничено, иако постојат напори за зајакнување на системот за детската заштита во Македонија. Податоците за децата-мигранти во Македонија се фрагментирани, неконзистентни и најчесто не се јавно достапни. Дел од невладините организации кои работат на оваа тематика вклучуваат делумни податоци за децата-мигранти во нивните извештаи, меѓутоа тие не известуваат детални и расчленети статистики за истите.

Повеќето од статистичките податоци кои се јавно достапни за децата во движење во Македонија не се соодветно поделени по возраст, пол, земја на потекло, ранливост и правен статус. Со тоа многу од децата-мигранти и нивните потреби остануваат невидливи. Имајќи ја предвид блиската соработка на Центарот за социјална заштита, Секторот за азил и Секторот за странци при Министерството за внатрешни работи, прифатните центри, УНХЦР, УНИЦЕФ, ИОМ и локалните невладини организации кои пружаат помош, од особена важност е тие да прибираат податоци за децата на сеопфатен и усогласен начин за да се обезбедат координирани одговори. Постојат повеќе пристапи кои можат да се преземат за да се реши ова прашање, меѓутоа координиран одговор на овој предизвик треба да ги земе предвид следниве препораки:

1. Соодветните засегнати страни (државните органи за заштита на децата и спроведување на законот, локалните невладини и меѓународни организации) треба да воспостават механизам за прибирање и споделување на податоци за децата-мигранти во Македонија во соработка со Државниот завод за статистика, имајќи ја предвид приватноста и заштитата на личните податоци. Ваквиот можен механизам треба да користи образци за податоци кои ќе бидат употребливи и

²⁴ УНИЦЕФ, ИОМ, УНХЦР, Евростат UNICEF, ИОМ, UNHCR, EUROSTAT, ОЕЦД, “A call to action - Protecting children on the move starts with better data “ (Повик за акција – Заштитивањето на децата почнува со подобри податоци), февруари 2018, достапно на: <https://bit.ly/2NXxRHQ>.

²⁵ Глобален договор за безбедна, уредна и регуларна миграција – Конечен нацрт, 11 јули 2018, достапно на: <https://bit.ly/2zuZ8yj>.

корисни низ сите сектори и ќе бидат во согласност со легислативата на Европската унија што се однесува на миграциската статистика.²⁶

2. Сите податоци за деца кои се прибираат и обработуваат треба да бидат поделени по возраст, пол, ранливост, миграциски/правен статус и обезбедени одржливи решенија.²⁷
3. Расчленетите и сеопфатните статистички податоци за децата при миграција треба да бидат јавно достапни, со цел да им се овозможи лесен пристап на владините и невладините организации до податоци врз основа на кои би ги развивале своите политики и би се осигурале дека се соодветни на профилот и потребите на децата.
4. Министерството за труд и социјална политика треба да издава редовен годишен извештај за децата во движење, каде би се прикажал преглед на нивните профили, ранливост и потреби. Овој извештај треба да биде развиен во согласност со соодветните меѓународни организации, владини тела и граѓанските организации.

Прекинување на затворањето на деца

Скорешни студии покажуваат дека затворањето може да ѝ наштети на психолошката и физичка состојба на децата, како и на нивниот когнитивен развој. Децата кои се држат затворени се во ризик да страдаат од депресија и анксиозност, и честопати имаат симптоми кои се соодветни за пост-трауматски стресни нарушувања, како несоница, кошмари и мокрење во кревет. Притворањето има длабоко и негативно влијание на здравјето и развојот на децата, без оглед на условите во кои децата се задржани, дури и кога се задржани за краток период и/или со своите семејства. Ризикот од изложување на други форми на штета, влучувајќи сексуално и родово-базирано насилство, е исто така значаен во многу контексти на затворање.²⁸ Понатаму, не постојат докази дека затворањето на деца служи кон намалување на движењата на бегалци, баратели на азил и нерегуларни мигранти.²⁹ Затворањето никогаш не е во најдобриот интерес на детето и затоа децата никогаш не треба да бидат затворени од имиграциски причини, без оглед на нивниот правен или миграциски статус или на оние лица кои се грижат за нив.

Со оглед на тоа, затворањето на деца од имиграциски причини е спротивно на Меѓународната конвенција за заштита на правата на детето³⁰, која потврдува дека најдобриот интерес на детето мора да се биде клучниот фактор во сите мерки кои го засегаат детето (член 3) и притворот на деца мора да биде користен само како крајна мерка и во најкраткиот можен период (член 37б).³¹ Дополнително, Комесарот за човекови права на Советот на Европа постојано повикува на запирање на праксите со кои се затвораат

²⁶ Со оглед на приклучувањето на Македонија кон Европската унија и постојаните законски измени за усогласување на националното законодавство со легислативата на ЕУ, властите треба да ги земат усвојат и користат методологиите за известување на миграциски статистики кои земјите членки на ЕУ ги користат кога известуваат миграциски статистики кон Евростат. Клучната почетна и референтна регулатива на оваа тема е Регулацијата 862/2007, достапна на: <https://bit.ly/2sPwWAm>. Повеќе информации во однос на миграциските статистики ќе најдете на: Евростат, *Asylum Statistics Explained (Објаснети статистиките за азил)*, достапно на: <https://bit.ly/2M9dDZP>; и Евростат, *Migration and Population Statistics (Миграциски и популациски статистики)*, достапно на: <https://bit.ly/2Nj47bl>.

²⁷ УНИЦЕФ, ИОМ, УНХЦР, Евростат UNICEF, ИОМ, UNHCR, EUROSTAT, ОЕЦД, "A call to action - Protecting children on the move starts with better data" (Повик за акција – Заштитивањето на децата почнува со подобри податоци), февруари 2018, достапно на: <https://bit.ly/2NXxRHQ>.

²⁸ Меѓународна коалиција против притвор, *Ending Child Immigration Detention* (Запирање на имиграцискиот притвор на деца), достапно на: <https://bit.ly/2oPqtTT>.

²⁹ УНХЦР, *Position on the detention of refugee and migrant children in the migration context (Став за приворањето на деца бегалци и мигранти во миграцискиот контекст)*, јануари 2017, достапно на: <https://bit.ly/2k1qbYb>.

³⁰ Conclusions by the Committee of the Rights of the Child at the 2012 Days of General Discussion on the Rights of All Children in the Context of International Migration (Заклучоци на Комитетот за правата на детето донесени на Деновите за Општа дискусија на правата на сите деца во контекстот на меѓународната миграција 2012 г.), види *Report on the 2012 Day of General Discussion (Извештај на Деновите за општа дискусија 2012)*, para. 32, достапно на: <https://bit.ly/2oO5YqW>.

³¹ Генерално собрание на ОН, *Конвенција за правата на детето*, усвоена на 20 ноември 1989, достапно на: <https://bit.ly/2Jjh9O1>.

деца од имиграциски причини во Европа, истакнувајќи ги тешките и негативни ефекти.³² На глобално³³ и европско³⁴ ниво постојат движења за да се запре затворањето на деца-мигранти и да се развијат алтернативи на затворање³⁵ кои нема да ги повредуваат децата-мигранти и понатаму да ја зголемуваат нивната траума. Во престојниот Глобален договор за безбедна, уредна и регуларна миграција, државите-потписнички ќе дадат ветување дека ќе работат кон запирање на затворањето на децата од имиграциски причини со тоа што ќе:

„Ги штитат и почитуваат правата и најдобрите интереси на детето во секое време, без оглед на нивниот миграциски статус, со обезбедување на достапност и пристапност кон низа алтернативи на притворање во не-затворски контекст, ќе приоритизираат решенија за сместување во заедницата, кои обезбедуваат пристап до образование и здравствена заштита и почитување на правото на семеен живот и семејно единство; и со спроведување активности со кои ќе се запре притворањето на деца во контекстот на миграциите.“³⁶ – Цел 13 (ж), Глобален договор за безбедна, уредна и регуларна миграција – Конечен нацрт

Иако постојат позитивни практики во однос на затворањето на деца-мигранти во изминатата година во Македонија, со намалувањето на задржувањето деца во Прифатниот центар за странци и користењето на безбедната куќа како алтернатива, сепак, како што веќе беше истакнато, задржувањето на деца од имиграциски причини во Македонија продолжува во 2018 година. Македонија, како потписничка на бројни меѓународни механизми кои го забрануваат или ограничуваат притворањето на деца од имиграциски причини, како што е Меѓународната конвенција за заштита на правата на детето, Европската конвенција за човекови права и Конвенцијата за забрана на тортура, мора да направи одлучни чекори кон развивање на алтернативни решенија на затворање и да воспостави политика со која ниедно дете-мигрант нема да биде затворено. За да се оствари оваа цел, властите во државата треба да ги земат предвид следниве препораки:

1. Министерството за внатрешни работи треба да усвои соодветни подзаконски акти, насоки и одлуки со кои ниедно дете или негов старател нема да биде задржано од имиграциски причини во Прифатниот центар за странци или во друг објект каде е ограничена нивната слобода на движење во затворски услови. Ваквата политика мора да се применува кон сите деца при миграција без оглед на нивниот миграциски статус.
2. Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи треба да преземат усогласени мерки со кои децата-мигранти ќе бидат сместени со нивните семејства во соодветни објекти, кои треба да бидат одделени од објекти и центри каде се сместуваат неприяружувани деца или други ранливи категории лица.

³² Комесар за човекови права на Советот на Европа Нилс Мужниекс, *Immigration detention of Children: Coming to a Close?* (Имиграцискиот притвор на деца: Се ближи крајот?), 2017, достапно на: <https://bit.ly/2MSwBZQ>.

³³ Меѓуагенциска група за запирање на имиграцискиот притвор на деца, *Ending Child Immigration Detention* (Запирање на имиграцискиот притвор на деца), 2016, достапно на: <https://bit.ly/2oPqtTT>.

³⁴ Парламентарно собрание на Советот на Европа, *The Parliamentary Campaign to End Immigration Detention of Children* (Парламентарната кампања да се запре имиграцискиот притвор на децата), достапно на: <https://bit.ly/2wOTeDL>.

³⁵ За детални насоки и предлози во однос на алтернативите на притвор види Меѓународна коалиција против притвор, *There are Alternatives – A handbook for preventing unnecessary immigration detention* (Постојат алтернативи – Прирачник за превенција на непотребниот имиграциски притвор), 2015, достапно на: <https://bit.ly/2wTKEYW>.

³⁶ *Глобален договор за безбедна, уредна и регуларна миграција – Конечен нацрт*, 11 јули 2018, достапно на: <https://bit.ly/2zuZ8yj>.

3. Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи треба да развијат конкретни планови и политики со кои ќе се воспостават соодветни алтернативи на задржување.³⁷
4. Министерството за труд и социјална политика треба да развие политики кои овозможуваат воспоставување на можности за сместување во заедницата на непридружувани деца мигранти, како што се сместување во згрижувачки или старателски семејства.³⁸

Обезбедување на рана интеграција преку образование

Раната интеграција во средината во која се наоѓаат е клучен аспект во развојот на децата-мигранти. Тоа е општествена инвестиција и е важен фактор кој придонесува кон социјалната кохезија во заедницата која ги прима мигрантите. Еден од најефективните начини за да се обезбеди соодветната интеграција на децата во општеството е образованието.³⁹ Меѓународните организации ги поттикнуваат државите да обезбедат брз и непречен пристап до формално образование за децата-мигранти без оглед на нивниот правен статус. Глобалното движење кон обезбедувањето на пристап до образование на сите деца-мигранти е исто така истакнато и во Конечниот нацрт на Глобалниот договор за безбедна, уредна и регуларна миграција, кој во Цел 15 (f) вели дека државите ќе:

„Обезбедат инклузивно и еднакво квалитетно образование на децата-мигранти [...], вклучувајќи и зајакнување на капацитетите на образовните системи и олеснување на пристапот до програми за ран детски развој, формално школување, неформално образование за деца на кои не им е достапен формалниот образовен систем [...]"⁴⁰

Во Македонија, децата-мигранти се соочуваат со потешкотии во пристапот до редовниот образовен систем. Имено, една од клучните пречки за децата-мигранти кои сакаат да се запишат во државните основни училишта е условот да приложат потврда за имунизација и извод од матичната книга на родените.⁴¹ Иако потврдата за имунизација е истакната како услов за упис во законските одредби⁴², таа го попречува пристапот до образование за децата-мигранти бидејќи тие честопати не се во можност да обезбедат таков документ. Изводот од матичната книга на родените пак, не е услов за запишување според законот, но некои училишта во Македонија одбиваат да ги запишат децата се додека родителите не го обезбедат тој документ. Како и за документите за вакцинација, најчесто децата-мигранти, особено децата кои биле присилно раселени, не можат да приложат таков извод. Ваквите административни пречки го ограничуваат пристапот на децата-мигранти кон државниот образовен систем, и им наметнуваат да ги следат програмите за неформално образование кои ги нудат хуманитарните организации. Неформалото

³⁷ Ibid.

³⁸ За насоки и материјали за можностите во однос на алтернативните начини на грижа и алтернативите на притворањето на деца и нивните семејства во миграцискиот контекст види: УНХЦР, *Global Strategy: Beyond Detention 2014-2019, Options Paper 1: Options for governments on care arrangements and alternatives to detention for children and families* (Глобална Стратегија: Над притворот 2014-2019, Документ за можности 1: Можности за владите во однос на решенија за грижа и алтернативи на притворањето на деца и семејства), 2015, достапно на: <http://www.unhcr.org/553f58509.pdf>.

³⁹ B. Janta and E. Harte, *Education of migrant children: Education policy responses for the inclusion of migrant children in Europe* (Образование на децата мигранти: Образовни политики за вклучување на децата мигранти во Европа), RAND Europe, 2016, достапно на: <https://bit.ly/2M8iqea>.

⁴⁰ Глобален договор за безбедна, уредна и регуларна миграција – Конечен нацрт, 11 јули 2018, достапно на: <https://bit.ly/2zuZ8yj>.

⁴¹ МЗМП, *Пристапот до образование на деца бегалци и мигранти како клучен процес за нивна интеграција*, јануари 2018, достапно на: <https://bit.ly/2NQVx3R>.

⁴² Член 46 (2), Закон за основно образование, Службен весник на Р. Македонија бр.103/2008, со последни измени објавени во бр.67/2017, достапно на <https://bit.ly/2Q2Q8VD>

образование, иако е добро привремено решение, не смее да се користи како замена за формалното редовно образование.⁴³ Од овие причини, властите, одобрено Министерството за труд и социјална политика и Министерството за образование и наука треба:

1. Да им обезбедат на сите деца-мигранти еднаков пристап до јавно, иклузивно и формално образование, вклучувајќи и програми за ран развој и грижа, во краток период по нивното пристигнување во државата.
2. Да воспостават политики и практика каде административните услови за упис како доказ за претходно образование, имунизација и лични документи не го попречуваат пристапот до образование за децата-мигранти. Вклучувањето на децата во образовниот систем треба да биде брз, а формалните аспекти да се решаваат истовремено.
3. Да се воспостават формални воведни курсеви за изучување на македонски и албански јазик кои би биле достапни за сите деца-мигранти веднаш по нивното пристигнување, и ќе имаат за цел да им овозможат на децата ефективно и брзо да се вклучат во образовниот систем.

⁴³ B. Janta and E. Harte, *Education of migrant children: Education policy responses for the inclusion of migrant children in Europe* (Образование на децата мигранти: Образовни политики за вклучување на децата мигранти во Европа), RAND Europe, 2016, достапно на: <https://bit.ly/2M8iqea>.

Заклучоци

Македонија покажа значителен напредок од 2015 година во овозможување пристап на децата-мигранти до услуги и поддршка кои ги земаат предвид нивните потреби. Меѓутоа, недостатоци преостануваат во однос на несоодветното сместување и затворањето на деца, како и во пристапот до образование и недостатокот на сеопфатни податоци. Овој документ за јавни политики ги наведе главните пречки со кои децата-мигранти се соочуваат во земјата и ги истакна потребните подобрувања во политиките и практиката. Прво, Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи, заедно со меѓународните и невладините организации, треба да ја подобрат достапноста на податоците во однос на децата во движење во Македонија. Истовремено, сите засегнати страни треба да ги користат тие податоци при развивањето на нивните политики и планирањето на активности. Второ, Министерството за внатрешни работи треба да престане со задржување на децата-мигранти и Министерството за труд и социјална политика треба да обезбеди соодветно сместување како алтернативи на затворањето. Трето, Министерството за труд и социјална политика и Министерството за образование и наука треба да обезбедат брз и непречен пристап до формално образование за сите деца-мигранти без оглед на нивниот статус или статусот на нивните старатели.

Воспоставувањето на ефективни и сеопфатни механизми за заштита на децата при миграција бара одлучни и мулти-секторски мерки кои ги сметаат децата како лица со посебни права и потреби. Истакнатите предизвици и препораки во овој документ треба да се гледаат од перспектива на сегашната состојба во Македонија во 2018 година. Имено, миграциските движења продолжуваат, но повеќето од децата во движење имаат потреба од пристапни одржливи решенија. Со оглед на ова, и фактот дека Македонија е на патот за пристапување кон Европската унија и усогласување со легислативата и стандардите на ЕУ, и како идна потписничка на Глобалниот договор за безбедна, уредна и регуларна миграција, од особена важност се носењето на ефективни и одржливи мерки за решавање на овие препреки и обезбедување на средина која ќе ги штити правата на сите деца-мигранти во Македонија.

Фотографија на Brandon Wong од unsplash.com

Македонско здружение на млади правници

**Проект на УСАИД за правата на бегалците и мигрантите
Македонско здружение на млади правници (МЗМП)
Ул „Донбас“ бр. 14/1-6, Скопје, телефон: 02/3220-870**

Овој документ за јавни политики беше подготвен од страна на тимот на Македонското здружение на млади правници (МЗМП) со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата за меѓународен развој на Соединетите Американски Држави (УСАИД). Содржината е одговорност на Македонското здружение на млади правници и не ги изразува ставовите на УСАИД или Владата на САД.